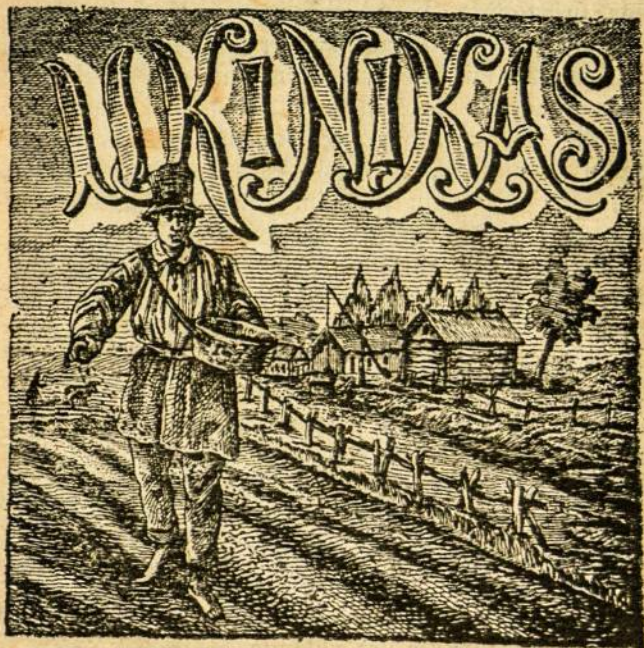

laikrasztis, paskirtas reikalams ukiniku, iszeina syki ant mėnesio. Metinė prekė: Maskolijoje su prisiuntimu kopertose 5 rubl., su pernesizmu per rubežių arba per rankas imant nuo perkupežių 2 rubl.; Prusuose su prisiuntimu 3 mark.; Amerikoje ir kitur 4 mark.

Primename maloningiems raszytojams „Varpo“ bei „Ukiniko“, kad teiktusi nors kiek prisilaikyti mūsų budo raszymo, delto kad taisymas rank-raszezių atgabena daug nuobodaus ir bergzdžio darbo rėdytojui.

Žodis i Lietuvos ukininkus.

„Kas perdaug, tai szelank“, sako lietuviskas priezodis. Ir teisybę sako. Kad ir nieko blogo da nedaro tas, ką gražiai pasirėdo, bet prieszingai, jai kas tyezia nuskaręs ir susilopęs, kaip bjauriausias žydas valkiojas, tai peiktinas yra, bet vėl isz kitos pusės žiurint, neiszpasakytai paiku (kvailu) įiszrodo tas, kurs perdaug puikiai redosi. Yra tokių žmonių, kurie tartum tik dėl to užgimė ant svieto, idant visą nuo tėvų gautą turta, visą laiką trumpo gyvenimo apverstų ant dabinimosi, o ne ant darbo. Nė vienas amžis, nė viena tauta (narodas) neturėjo stokos (broko) tokio paveizdo žmonių, bet szių dienų Lietuvoje tas szėlimas (didis, neprotingas noras) rėdytis atėjo iki paskutinajiai. Kad jau ponai dabytus ir lepytus, teptųsi visokiais tepalais ir szlakstytus kvepiancziais skystimais, tai nebutų ką kalbėt, nes tai jiems pritinka, bet jai artojai pradeda savo plankus tept kvepiancziais tepalais (mostimis), isz prancuziszko „pomada“ vadinamais, jai tas kurs tankiai kluonuose (skuniose, klojimuose) tur gert dulkes, pirtyje kas valandą kratyt nuo savęs spalius, įsilenda į gelumbinius rubus, jai tas, kurs kas pavasari ir kiekvieną rudenį tur klampot po szlapią dirvą, varydamas „žalį“ su „margių“, o per mėszlavežį mynioja nelabai szvarią aslą gyvulių tvarto, įsiauna į kamaszus isz „amburskos“ skuros, puikiai nužibytus, tai isztikro didi dyvai ir tokių dyvų iki sziol pas mus nebuvo girdėt. Da tas dyviniau, kad tai daro vaikai senovės lietuvių. O ar žinot, broliai, kas per vieni buvo

tie senovės lietuviai? Tegul skaitanti lietuviszkus laikraszczius jau žino, kad lietuviai tai ne vis tas pats, ką geniai ar varnos, vienok, man rodos, ne pro szalį bus czia privest kelias geras puses isz jų budo, kurias mūsų dienų „paliokai“ (taip kaip kur gali iszgirst lietuvius save vadinant) privalytų nors isz tolo sakti. Taip prisižiurėkit, „ponaicziai“, kurie „pulinat paparusus“; prisižiurėkit, sakau, kaip senovės lietuviai vieszpatavo ant maskoliaus ir lenko, o nenesziojo niekad gelumbinių rubų. Jie niekad neiszleido skatiką svetimam, idant nusipirkt gelumbės mastą. Netik kas, bet ir patys kunigaikszciai nesidrovojė nesziot rubus savo moterų rankomis iszaustus ir pasiutus, o ką jau kalbėt apie artojus?! O turit ir tą, broliukai, atmīt, kad tų kunigaikszčių rankose gulėjo gyvata ir smerstis 25 milionų žmonių. O! ... isztikro, kad galėtų tie vyrai atsikelt sziantdien isz savo kapų, isz tiesos, žvilgterėje ant mus ponaczių, turėtų isz gailesczio antrą kartą numirt. Sulygykim mus padėjimą ir apsėjimus su padėjimu ir apsėjimais senovės lietuvių. Senovės lituviai buvo linosi, kaip paukszcziai, o dabar lietuviai vargsta po sunkiu jungu maskolių bjauriau ne kaip „žalis“ vilkdamas sunkią žagrę, ismeigtą į kietą dirvą. O vienok senovės lietuviai rėdės į marszkonius, dabar-gi lietuviai gelumbe (suknia) pasipuoszia. Kaip senovės lietuviai pradėjo puikiai rėdytis ir visaip lepītis, užmirszo esą lietuviais, pateko po valdžia lenkų, su kuriais drauge dabar velka maskolių jungą. Senovės lietuviai kovojo su vokiecziais, o mūsų dienų lietuviai ir kovoja (vajavoja), bet tik ne kovos

lauke, o pas szinkių rudbarzdžio. Senovės lietuviai nepirkdavo nėjokių kepurų, o galvą apdengdavo „lapine“, kurią pamatęs dabar puikorius bernas ar gaspadoraitis sudreba išz baimės, pamislyjęs, kad žmogus gal dėvėt tokią szlyksztynę (bjaurybę). Senovės lietuviai eidami į kovą užsimaudavo ant galvos meszkos (lokio), ar briedžio galvą, idant kardas vakiečio taip greit kiauszą nepasiektų; o dabar lietuvis eidamas ant pesztynių į karcziama, idant apgīt nuo lasdų savo smegeninę, užsimauja ant jos sztyvą skrybelę. Kitasyk lietuviai nedrovėjos vyžoms apsiavę eit į puikius rumus prieszų, idant padiktavot jiems iszlygas pakajaus ¹⁾; o dabar lietuviai ir paskui žagrę jau czebatuoti seka. O lietuviai, lietuviai!!! Pamislykit, ar jus nedarot gėdą (sarmatą) savo proseniams? Ar svetimtancziai (žmonės isz kito narodo), žiurėdami ant mus gal szį tą numanyt apė budą mus senuolių? Gal, bet kaip? O tai taip, jai kurs isz jų, tyrinėdamas senovės lietuvių paproczius, žiurėdamas ant mus, dasiprorėtų viską imt prieszingai, tai iszeitų isz szios dienos lietuvių senovės lietuviai. Sakiau, kad daro gėdą savo prabocziams, bet ant laimės gėdėtis turit tik iszmingų lietuvių; svetimtancziai-gi, žiurėdami ant to, kaip jus savę vadinat lenkais, prie lenkų ir priskaityto. Antrą, vėl gerai ir teisingai vadinatės lenkais, nes terp jus retai rasi tokių, kurs neturėtų ant galvos kelias ar

¹⁾ Jai kokia karalystė kitą nuveikia, tai ta nuveiktoji meldžia, idant pergalėtojas paliantų karę (vajną). Pergalėtojas pasako, ką jis nor nuo prieszo, idant paliant karę. Tas vadinasi „diktavot iszlygas pakajaus“ arba sandoros.

kelias deszimtis lenkių nuo kaimynų ar bieziulų lasdų, o tokio, kurs girtas lenkėje ar grabėje negulėjęs, tai turbūt su žiburiu neužtiksi. Na, bet ne viską jus darot atžagariai, kaip jus prabocziai. Jus prabocziai neskaitė knygų ir jus į jas nežiurit . . . A kad tavę! . . . vėl įsiszokau! . . . Tesybė, jus žiurit į knygas, bet į tas, kuriose ant vieno puslapio dangiau kaip 10 litarų negal but. Žodžiu kalbant, jus mylit kvortas (kazyras) skaityt. Skaitykit, vyrai, isz tų knygų, kada tik ir kur tik prisisukat. Kas isz tų knygų tankiai skaito, taip pasidaro pajiegus, kad užsidėjęs klėtis (svirnus) ant peczių gal eit kas žin kur, ir nepails. Žodžiu kalbant, kas tankiai kvortuoja (kazyriuoja), tampa ubagu. Minėjau, kad senovės lietuviai, eidami į kovą, užsimaudavo ant galvos meszkos kiauszą taip, kad pryszakyje toli snukis kyszodavo. Berneliai (po tuo žodžiu asz suprantu ne tik samdinįkus, bet ir gaspadoraiczius jaunos, nevėdusius vyrus), ipacz Naumiesczio pav. pradėjo dėvėt kepures, kurios isztikro panėsi į meszkos makaulę: nes snapas atsikisžęs kokius tris krumplius (colius) priesz nosį. Gerai, vyra, gerai! Mokėkit už tokias kepures Prusų prekejams po pusantro rublio, neszkit jas su baime per rubežių, bet szinksztu n'įmkit į rankas lietuviszkų knygų, nė laikraszezių. Juk jai jus maskolius su knygoms sugantų, tai kaip matai į „kozą“ pasodytų ant kamaros nuvarytų ir antausius atskaldytų, o jai jus neszit per rubežių kepures ir audeklus ant trincezių, tariant ant „surdotų“, sau ant „surdotų“, mergoms ant jopkių (jakių), galit neszt: už tą

maskolius nieko nesakys, o da antrą syk lieps eit ir parneszt žydams kelis maiszus arbatos. Bijotės, broliukai, parneszt sau ant mėnesio vieną knigutę isz 60 puslapių, o nesibijot neszt kas subatos naktį po maiszą arbatos nuo 60 svarų. Bijotės maskolių, žandarų ir žemskių, o nesibijot tų žemskių, kurie užraszo jus kiekvieną žingsnį, kiekvieną žodį, isztartą karcziamoje. Nuo žandarų galima iszsisergėt, jai tik nebusi pliuszkis ir zobyla, o nuo velnio niekur nepasislėpsi. Bijot maskoliaus, o ne bijot Dievo.

Na, atleiskit mą, vyrucziai, kad taip daug ant apie jus visko prirasziau, kad taip daug jus blogų pasielgimų iszmėtinėjau. Žinau, kad jus nekalti. Isz kur jus imsit sau namie austus drabužius, kad jus sesers ir moters tik virytinę (krupnišką) moka gerai iszkait, kad jos apė brolių ir vyrų parėdus nesirupina. Moters, ar matot, kaip vyrai ant jus skundžiasi? Ne be reikalo jų skunda. Netik ką jus nesirupinat vyrs savo rankų darbais apdengt, bet ir paczios jau pradedat į pirktinius lyst. Tai gėda! tai gėda! szimta kartų gėda! Mat, gal girdėjot, sviete ponios ir į vyrų dalykus nor kisztis, o jus nė to, kas jums privalu, atlikti nenorit. Norėcziau asz ir jums parodyt, kaip elgėsi senovės lietuvės, kaip nesigėdėjo (nesisarmatyjo) aust, o gėdėjosi tinginiaut, bet ką tai padės. Nueis viskas ant vėjo ir niekų. Isz augszto jau žinau, kad jus neseeiosit jų paveiszda, del to nēr ką be reikalo darkyt popierą. Bet negaliu užtylėt apie jus blogus darbus, kurie tankiai parodo, kad po jus ilgais plaukais neretai

trumpas protas slepiasi. Jus, moterėlės, visos neskiriant nė vieną ėsat leistos ant szio svieto — del ko? Del to, idant padėtumet vyrams vargus vargti. O ar jus padedat? Vyrai aria, vyrai akeja, vyrai malkas kerta, vyrai szieną pjauja, o jus ką darot? Visas jus darbas kad kelissyk apsukat per isztisą žiemą ratelij, kelis rytus nueinat į kluoną kult, na da sugrėbiat kelias kupetaites szieno ar sugriebiat kelis pėdus rugių. Teisybė, kad rugius griebt ar szieną grėbt ne labai lengva, kult nekuriose vietose kuliat lygia su vyrais, bet ką jus dirbat pavasarį, kada vyrai aria? Ar audžiat? Teisybė, audžiat, bet koks jus audimas! Žaislas (zabova) ir daugiau nieko. Jai audžia, tai tik samdinikės, o gaspadinės su dukterėlems tai retai temato stakles (stovus). O tu Viszpatie! kur pasidėjo tas darbsztumas Lietuvos moterų? Ar szios dienos lietuvės gal vadytis lietuvėmis?! Isz tiesų ne. Senovės lietuvės nudirbdavo lauką, labai daug prisidėdavo prie padauginimo turtų, galima sakyti, jos vienos valdė ukę (gaspadorystę), o dabar ar norint szeszėlis to liko?! Musų laiko lietuvės moka tik mėtyti turtus vyrų, brolių ar tėvų surinktus. Ir da kaip moka! Pereitą metą per szv. Antaną Sintautnos dvi mergi pasirėdžiusi į vienus szilkus Iki sziol buvo matyti tik szilkinės skepetos, o dabar jau ir andarokai ir jopkės (jakės) isz szilkinių audeklų pasiuti. O kas žin, kad but pažiūrėta į stalezių kokio Mauszkio, ar ne but užtikta oblikus nuo tėvo ar brolio tūdviejų varnų. (Taip moliugus ir aprėdalus kaip varnos plunks-

nos jiedvi nesziojo, kada asz macziau). Kas žin ar tėvyiszkę tų bepročių nepagriebs neužilgo žydas, ar tik ją skolinįkai į margus neisdalys. Kvailos tos mergos, kurios taip nežmoniszkai rēdos, bet ar nekvailesnės jų motinėlės, kurios leidžia tai daryt. Žinau, del ko tos parėdnės. Del to, kad greicziaus isztekēt. Bet koks iszmingingas vyras gal tokią lapės uodegą imt už moterį, juk per porą metų jo turta iszkisz žydui į delmoną (keszenį) už parėdnes. Rėdotės, seselės idant patikti vyrams, o „Deszimtį Dievo prisakymų“ ar tankiai kalbat? Ar neužtėmyjat ten pasakyta: „Szeszsztas, nesvetimotėriauk„? O tokios parednės, idant pasidabot kitai lycziai, ar neveda prie svetimoterystės? o per tai ar yra mažesne nuodėme (grieku) už svetimoterystę? Kas žin, ar ne tas yra priežaszcia, kad mus laike mergos nustoja savo dorybę da n'isztekėjusios. (Žiur. 8 num. „Ukinįko“ 1890 m). Jaigu jau, seselės nesigailit turto tėvų ir brolių, gailėkitės nors savęs paczių, jei nesibijot vargo ir paniekinimo, tai atmįkit pagaliau ant Vieszpaczio Dievo ir Jo prisakymų.

Gal kas, perskaitęs szitą rasztą, pasakys, kad negalima to iszpildyt, kas czia paraszyta, nes kas-gi but, jai lietuviai vietoje kepurių užsidėtų meszkų kiauszus, apsiautų su vyžoms ir t. t. Teisybė. Jau pas mus to įvest negalima, nes vienam pradėjus, kiti jį iszjuoktų, ne tik ką paveisda jo nieks nesektų. Nenorėjau ir nemislyjau ir asz jus, broliai ar seselės, parėdyt kaip senovės lietuvius, bet tik noriu, idant tas žen-

gimas „madose“ pasiliautų. Nenoriu, kad kas rėdytus kaip baidyklę, bet negaliu iszkęst, jai kas nor, kaip lėlė, pasipuoszti. Nevercziu jus nesziot „penkpirsztes“ sermegas, bet gelumbių (suknių) ant jus nē matyt nenoriu. Galit nenesziot „lapinēs“ *) kepurēs, bet tik sziuksztu nē skrybėlių nepirkit. Į vietą jų nusipirkit lietuviszką knygą ar laikrasztį, o daugiaus naudosite. Laikrasztis nedaugiau kasztuoja, kaip skrybėlė. Už skrybėlę mokat iki 5 rublių, o laikrasztį, tegul „Ukinjkas“ ar „Apžvalga“, kasztuoja du rubliu. Į vietą, ką perkat skrybėles, nusipirkit laikrasztį už 2 rubl., kepurę už pusę rublio, tai (keszenyje) delmone liks da pustreczio rublio. Prieg tam už tokį darbą jus visi pagirs ir pavadys iszmingais. Ar garbē ne brangesnē už skrybėlę. Apė baimę parneszant ir laikant pas savę laikrasztį, tai nēr ką nē kalbēt, nes: „kas nor muszt, tas ir lasdą gauna“, kas nenor iszsiraszyt laikrasztį, nenor skaityt ir pamatyt savo padėjimą, tas ir atranda priežastį, kliudanczią (periszkadinanczią) jam laikyt knygas. Laiko (czėso) ant skaitymo knygų taip-gi turit gražaus. Į vietą ką bekvortuojat szventą dien po pietų, ar negalētumēt skaityt kokią naudingą knygutę. Uztėmyjau taipgi, kad nekurie iszsiraszo lenkiskus laikrasczius, nors su lenku tiek gal susisznēkēt, kiek avis su žąsia. Kada jų klausiau, kodel

*) Lapinēs, kiek žinoma, yra seniausias apdangalas žmonių galvos, koks iki nesenam laikui užsilaikē. Jās minavoja savo rasztuose Herodotas, kura gyveno už keturių szimtų suvirszum metų priesz užgimimą Jėzaus Kristaus.

n'iszsiraszo lietuviszkų laikraszczių, atsakē, kad nēsą kaip perneszt isz Prusų. O priesz valandą macziau, kaip praszē vieną bernuką parneszt jam dvi stuopi (kvorti) arako. Mat, arakas tai negal but nuo maskolių užtėmytu, tik lietuviszkas knjgas tai maskoliai už trijų mylių užuodžia.

Pulvis.

Lapes gimine.

(isz gudiszko)

Miszke, tarp druktų szaknų seno ažuolo, buvo iszraustas žemėje didelis ir gilus urvas; isz urvo ējo po žeme ir visas szalis siauros olos su angomis ing virszų. Kiekvienas galėjo sprasti, kad tajį urvą iszrausē guvus ir gudrus žvėrys; jie tycza padarē tiek angų, kad, isztikus nelaimei, galėtų veikiau iszbėgti. Szie žvėrys buvo dvi lapi, tėvas ir motina; juodu gyveno czon su savo szesziais vaikuczais. Lapyczai buvo dar jauni ir akli. Augino juos motina, maitino savo pienu ir nē ant vadandėlės nesitraukē nuog jų: jai ir nereikėjo mažulėliai palikti, nēsgi maisto nuveidavo patsai tėvas ir parneszdavo jai viso-ko: žuvų, paukszczių, kiszkių, pelių, varlių, kirmėlaiczų ir vabalų.

Lapyczai augo. Ant galo jie praako. Tėvas tiktai to ir laukē; nuo to laiko jisai pradėjo vis reczau lankyti urvą, motinai prisieidavo vis dažniau paczai medžotis maisto; ant galo jis visiszkai apleido savo giminę ir isztraukē miszkan, toliau. Sunku buvo vargszei lapei, likus vienai: ji pati vis alkana, vaikuczai jau pratarpo, motinos pieno

jau nebeužtenka. Butų jau metas ir žvėrienos pradėt ragauti, bet pasirupinti to maisto pats jaunimas dar nemoka, todėl turi eit medžotų pati motina. Bet kaip palikti vaikuczus vienus? Vienok, badu nemirsi, — reikia szis-tas pradėt.

* * *
Vienąkart iszkiszo lapė isz olos savo smailų snukutį, apsidairė gudrioms akimis, ar nėra kur arti žmonių arba didelių žvėrių; paskum tylomis iszlindo isz olos ir spruko tolyn, pastrinuokudama savo striukoms ir laiboms kojytėmis ir vilkdama su savim jilgą, gauruotą nuodegą. Beregint ji pamatė rieszutyne pauksztelį; stabt sustojo, pri-gulė prie žemės ir atsargiai slinko artyn. Pauksztelis iszsižiojo ir gražiai pragydo, lapė-gi selino prie jo vis arczau ir arczau, bet su tokiu sauguliu, kad pauksztelis visiszkai jos nematė. Jis pajuto tiktai tuomet, kada lapė vienu szuliu prie jo priszoko ir nustvērė už vuodegos. Nemitelį parsineszė lapė urvan, iszmokino vaikus nupesztį pauksztį, paskum perplėszė jį in kelias dalis ir pavalgydino lapyczus. Netrukus, ji vėl iszbėgo miszkan, prisigaudė pelių ir parsigabeno jas urvan. Pelės buvo dar gyvos, bet lapė teip jas prismaugė, kad jos ką-tik kvėpavo ir nebegalėjo pabėgti; su toms pelėmis ji mokino savo vaikus, kaip gaudyt žvėris. Lapyczai vikriai szokinėjo prie pelių ir, pagriebę ing savo naguczus, voliojo jas kaip kokius ritinius; tik krustels pelytė, norėdama bėgti, szit, kaip bematai, vieną szuolį paszoka lapyczai, suczumpa ją ir stipriai sukanda savo smailiais dantimis. Daug vargo prikentė

žvėreliai, pakol lapė davė ant galo juos suvesti.

* * *
Kasdien motina išzveddavo savo vaikus iš urvo pasiaustų ir pasisizildytų atkaitoje ir mokindavo gaudyt yvairius mažus gyvulėlius. Vienašyk ji nuvėjo pas balą, kurioj gyveno laukinės antys, ir išzėmė iš vieno lisdos tris antyczus; ji taisėsi jau bėgti su laime namon, bet tuo tarpu pykszterėjo ties pacza ausim szaudyklė, ir lapė pamatė netoli savės szauklį su szunim. Lapė išszitiesė bėgtų, kaip tik greita; bet užmatė ją szuo ir pradėjo vytis; lapė lėkė, kaip žaibas, szirdis plakte plakė, kasvalandėlę ji laukė, sztaisztai pagriebs ją szuo už pakarpos ir papurtys savo dantimis. Szit jau ir urvas: lapė dviem szuoliais atsidurė pas angą ir szmurkszstelėjo olon; szuo buvo szokęs paskui ją, bet anga buvo perdaug siaura. Szuo balsiai lojo, atsistojęs prie urvo, priėjo medėjas ir gerai apsižiurėjo aplinkomis, kad atsiminti ir intsitėmyt vietą.

Kita dien lapė vėl išztraukė medžotų, o vaikus paliko namie vienus. Szituokart jai pasisekė pavogti didelį eszerį iš tinklo, kurį žuvininkai buvo išztraukę ant kranto iš vandens. Dabar linksma ji bėgo atgal, intsikandus žuvį, bet, staiga persigandus, sustojo. Ką ji pamatė? Visi lapyczai buvo išzlinde iš urvo ir linksmuczai siautė žolėse, o ten pat, arti jų, lindre už krumo szauklys ir taikė ing juos. Ką jai daryti? Ir pati bijo galo, ir vaiku gaila: bėgs prie jų, — szauklys ją nuszaus. Nespėjo atsipeikėti nuog išzgąsczo, kaip išszzovė szaudyklė, — ir

szuvis pataikē ing vienā jos vaikutį. Visi lapyczai, czypdami ir lodami, metēsi urvan, kur szmurk-sztelėjo ir lapē: medėjas szaudykės nespėjo užtaisyti o szuo, nors greitas, nespėjo jos pagriebti. Medėjas apmaudaudams, dulino namolei.

Nuo tos valandos lapē pradėjo labiau saugotis; ji buvo užsimanius net persikraustyti kitur, kad tik atsikratyti nuog baisus szauklio, bet vaikai buvo jau gerokai paaugę, — ji nebeinstengus butų juos toli nuvilkti.

*

*

*

Praėjo vasara, atėjo ruduo; lijo ir szalo begalo. Miszke paukszczų ir mažyczų žvėrelių maža teliko: paukszczai iszlėkė, o žvėryczai jau lindėjo savo sziltose olelėse, — mūsų lapei prisieidavo dažnai badauti kartu su lapyczais. Sykį ji buvo visą dieną nieko neėdus, apart obuolių, kuriuos prisivogė isz kas-žin-keno daržo; prieblandoį isztraukė ji žveriantų. Paupy' ganė gyvūlius; ji norėjo pasigriebti ėrytį, bet susiturėjo, — vienasyk jai riestai ats'ėjo už tą gyvulėlį: avinai su avimis ką-tik nesumindžojo jos. Velyk patraukti ing sodžų ir prisitaikyt tenai prie gaidžo arba visztos: gal niekas nepamatys. Lapē nubėgo. Staiga ji užuodė ytin gardžą ytin gardžą kvaptį; tuojau sustojo, pradėjo uosti ir pamatė ant medžo szakutės gabalą kepsnies. Lapē suprato, kad cza negeriausia: kokių szimčių cza, miszke, kabo kepsnis? Bet baisiai ji buvo iszalkus, o sulyg sodžiu dar toli. Jilgai sukinėjo aplink medį, insmeigus akis in skanų kąsnelį; ant galo nebetvėrė, paszoko augsztyn, norėdama pasisavinti gardumynus, ir

pakliuvo ing žabangas. Pradėjo tasytis ing visas szalis, kad tik isztrukti, bet kilpos stipriai ją laikė už kojos.

Lapyeczai jilgai laukė motutės sugrįsztant ir gailiai staugė; per naktį alkę, jie iszėjo patys pasirupinti maisto. Naszlaiczai, likę be motinos, nejilgai begyveno: gudrauti teip ymanigai, kaip nelaiminga jų motina, jie dar nebuvo pratę. Praėjo kelios dienos, ir visi jie galą gavo: vieni badu ir szalczu iszdvesė, kiti pakliuvo ing nagus vilkams, paskutinį-gi nuszovė medėjas ir pardavė kailį odinikui, kuris, sako, padaręs isz jo gražią apikaklę kailiniams. —

K. Ob.

Sznekos apie žeme, saule, mėnesi ir žvaigždes.

pagal Nevzorovą paarszė Antanulis.

Szneka pirma. Kas tai yra žemė?

Visi mes gyvename ant žemės, bet mą rodos, ne kiekvienas užklausė savęs, „kas tai yra ta žemė, ant kurios leido manę Dievas? kaip ji iszrodo? ar ji paplokszti kaip lenta, ar keturkampė? ar apskriti? ant ko ji laikosi? ir t. t.

Jau seniai mokyti vyrai žino, kas tai yra ta žemė, kurią jau nuo kelių tukstanczių metų mindžioja žmogus. Czion asz noriu jums iszpasakoti, ką girdėjau nuo galvoczių sziamė dalyke. Perskaitykite su atydžia ir nesibodėkite — apturėsime sziokią tokią naudą.

Mūsų žemė yra tai didelis, apvalus kunas. *)

*) Jums gal pasirodys navatnu daigtu, jog asz pavadinau žemę kunu. Taigi turite žinoti, jog moksle vadinasi kunu ne tik kunas žmogaus, bet ir viskas tas, ką galime sucziuopty, arba pamatyti. Taip akmuo yra kunas, vanduo teipogi kunas, tik vanduo yra kunas skystas; akmuo — kunas kietas.

Jūs gal paklausite, kaip-gi apie tai dažinojo galvocziai svieto? Klausykite tik su atydzia, ką asz czion pasakosiu, o patys persitikrсите, jog žemė yra apvali, kaip obuolys.

1) Padėkime, jog jūs norite pamatyti žemės krasztą ir dėlto jūs iszkeliaujate isz namų ir keliaujate vis tolyn ir tolyn; keliautumėte jūs per girias, kalnus, upes, marias, bet ar žinote, kur ant galo atsikliutumėte? Atsikliutumėte — toj paczioj' vietoj, isz kurios iszkeliaavote, tik pareitumėte namon isz kitos pusės, nei iszkeliaavote. Taip, jaigu jūs iszkeliautumėte isz Lietuvos į vakarus ir važiuotumėte vis stacziai pirm savęs, tai pervaziuotumėte žemę Vokeczų ir Prancuzų, persikeltumėte per marias, kurios skyria Ameriką nuo mūsų žemės, paskui pervaziuotumėte Ameriką, vel marias, ant galo per Siberiją ir Rusiją pargrįztumėte isz rytų į Lietuvą. Kodėl-gi teip atsitiko, jog jūs, važiuodami stacziai į vakarus, pargrįzote į tevynę isz rytų? O tai dėl to, jog žemė apvali kaip obuolys.

2) Gal ne sykį patys įsidėjote, jog privažiuojant isz tolo prie kokio miesto, pirmiausiai pamatote virszutines dalis miesto triobų: stogus, boksztus ir t. t., o apatines dalis triobų pamatote tik arcziau privažiavę. Jaigu žemė būtų paplokšti, kaip lenta, tai jūs galėtumėte pamatyti isz syk visą triobą; bet kodėl ne teip atsitinka? Tai galima iszaiszkįti tik tuomi, jog terpu mus ir tolymo kokio daigto (mieste, tribose ir t. t.) yra pakilumas žemės, kuris ir nedaleidžia mums matyti visą daigtą.

3) Yra žiuronai, per kuriuos jaigu pažiūrėti į tolymiausius daigtus, tai tie daigtai iszrodys dideliais ir netolymais. Žiuronus tokius vadina teleskopais. Rodosi, jaigu užsiliptum su tokiu žiuronu ant augszto kalno, tai galėtum pamatyti krasztą svieto, o vienok ne teip atsitinka; ir nuo augszcziausio kalno per geriausius teleskopus ne labai didelį plotą žemės gali užmatyti. Kodėlgi teip yra! Turbut žemė ne paplokszti, bet apvali, kaip obuolys, ir tas apvalumas nedaleidžia matyti tolymų daigtų ant jos pavirszio. Idant tai geriaus suprasti, padėkime, jog jus pakorėte ant siulelio obuolį arba kitą kokį apvalų daigtą; padėkime teipogi, jog po tą obuolį laipioja musė. Kaip jums rodos, ar jį mato visą pavirszį obuolio sykiu? Kiekvienas, mą rodosi, supranta, jog musė nemato sykiu viso pavirszio obuolio, bet tik tą pusę, po kurią laipioja; ir mes, nors ir su geriausiais žiuroniais nuo augszcziausių kalnų negalime pamatyti viso pavirsziaus žemės, nes žemė apvali, kaip obuolys.

Paklausite gal, kodėl žemė iszrodo paplokszczia? O tai dėlto, jog mes galime matyti tik mažą dalį jos pavirszio, ir dėlto negalima užtėmyti jos apvalumo.

Bet gal pasakys kas, jog ant žemės yra dideli kalnai ir daubos ir per tai ji negal buti apvalia. Atsakau, jog ir augszcziausi kalnai sulyginant su didumu žemės, visai yra mažais, jie nekliudo žemei buti apvaliai, lygiai kaip ir mažas spuogelis ant obuolo nekliudo mums pavadyti tą obuolį apvalum.

Idant suprastumėte, kaip didelė yra žemė, pasakysiu jums czion tik tą, jog jaigu kas norėtų žemę apeiti pėkszczias ir nueitu kasdieną po 25 verstus, tai turėtų eiti ketverius metus; raitas, nujodams kasdieną po du szimtu verstų, apjotų apie žemę į 187 dienas. Isz to galite numanyti, kokis tai gal buti didumas žemės!

Szneka antra. Ant ko laikosi žemė.

Jums gal ne sykį teko girdėti pasakas apie tai, jog tai žemė laikosi ant kokių ten siaubunų (smakų). Pamislykite tik geriaus apie tai, o patys juoksitės isz tokių paikių pasakų. Tegul žemę ir prilaiko siaubiunai, bet kas juos prilaiko? ar jie laikosi ore niekeno neprilaikomi? bet taip ne gal buti; gal jie gyvena vandenyje? bet ant ko stovi tas vanduo? ant žemės — o toji žemė ant ko laikosi? Pažiurėkite ant mėnulio; ar jį prilaiko koki ten siaubunai? Ne — jis liuosiai vaikszzcioja ant daugaus nieku neprilaikomos; taipogi ir mūsų žemė niekeno neprilaikoma liuosiai vaikszzcioja neaprėbtame (neiszmieruotame) plote pasaulės, sukdamasi apie saulę. Daug buvo žmonių, kurie iszvažinėjo po visą žemę, bet niekur jie nerado jokių siaubumų, kurie prilaikytų žemę, prieszingai — visur virszui savo galvų matė jie melyną dangų su saule, mėnesiu ir žvaigždėmis.

Jums gal navatnia iszrodo žinia, jog žemė laksto neaprėbtame plote pasaulės; jus gal mislyjote, jog žemė po teisybei stovi ant vienos vietos nuog amžių, o apie ją vaikszzcioja saulė, mėnuo ir žvaigždės. Bet jus klystate, taip mislydami. Ne saulė apie žemę,

bet žemė apie saulę sukasi, ir sukasi taip greitai, jog per minutą nukelia 1680 verstų. Bet, idant geriaus suprasti tą dalyką, reikia žinoti, kas tai yra saulė?

Szneka trecia. Kas tai yra saulė...

Mes beveik kasdieną matome saulę; matome, kaip ji iš ryto užteka ant dangaus, kaip paskui eina vis augstyn, apie pietus stovi beveik ant mūsų galvų, o vakaran nusileidžia pamaži žemyn ir ant galo lyginai prapuola po žeme, idant ant ryt vėl pasirodyti rytuose visoj savo grožybėje. Nuo saulės apturime šviesą ir šilumą; be saulės nė augalai neaugtu, nė žmonės galėtų gyventi ant žemės.

Kas-gi tai yra saulė — tas ugninis skritinis ant dangaus, kuris dega nuo pradžios svieto ir niekad nesudega! Mokyti vyrai daug jau dasižinojo apie saulę; jie žino didumą saulės ir nuskaitė net atstumą jos nuo žemės. — Saulė yra didelis, apvalus obuolys; ji 1400000 sykių didesnė už mūsų žemę, t. y. į vietą kurią užima saulė, galima būtų patalpinti milijoną keturis šimtus tukstanczių žemių. Bet materija, iš kurios sudėta saulė, beveik keturis syk lengvesnė už materiją mūsų žemės, t. y., jaigu galima būtų padėti ant vienos pusės svarstyklių szmotą saulės, tai ant kitos pusės svarstyklių, idant svarstyklės lygiai stovėtų, reikėtų padėti szmotą žemės keturis syk mažesnį nei szmotas saulės. Kokis didumas saulės, galim suprasti iš szio palyginimo: jaigu kokis žmogus norėtų apeiti apie žemę ir kasdieną nuvažiuotų po 70 verstų, tai jam

reikėtų važiuoti pusantrą metų; bet idant tiek (70 ver.) nuvažiuojant per dieną, norėtum apvažiuoti apie saulę, tai reikėtų važiuoti, kaip jus mislyjate, kiek metų? Šimtą šesziadeszimts metų! Nuo žemės iki saulės bus į 149 milijonus verstų. Jaigu galima būtų nulekti iki saulei, tai nulekiant į parą šesziis szimtus verstų, turėtum lėkti šesziis szimtus penkiasdeszimts metų, kol pasiektum saulę. Diktas požygis!

Iš ko sudėta saulė, mokyti negal gerai pasakyti. Mena vienok, jog saulė susideda iš tokių pat daigtų kaip ir mūsų žemė (kaip ve: geležies, molio ir t. t.).

Pati saulė yra tamsus gumulas (apvalus kunas); aplinkui-gi ji apsupta iš visų pusių kokių tai ugniniu oru.

Teip mislyja mokslincziai apie saulę dėl to, jog jie nežiurint ant saulės blisgėjimo ir szviesumo užtėmyja ant jos pavirszio tamsius plėmus. Jie teip pasakoja: ugninis oras, apsupantis saulę, vietomis iš kokių ten priežascių prasiskiria ir per tuos taip plyszius mes matome tamsų saulės gumulą. Taipogi užtėmyjo, jog tie plėmai ne stovi ant vietos bet pamaži slenka iš vienos pusės į kitą; teip sykį užtėmyja juos vienam kraszte saulės rato, už kelių dienų mato juos viduryje sanlės, o da už kelių dienų tie plėmai pasirodo kitam kraszte saulės rato, pagal szitą slankiojimą plėmų saulės mokyti vyrai suprato, jog saulė sukasi pati apie savę. Gal ne labai gerai suprantate, kas tai yra suktis apie patį savę, tai pakęskite biskį, o suprasite.

Paimkite koki apvalų daigtą, obuolį arba ką kitą — tegul tai bus saulė; dabar sujieskokite koki šipulį arba dratą ir užvėrę ant jo obuolį arba ką kitą sukit apie šipulį, ar dratą ant kurio jį užvėrėtė.

Tas sukimas ir bus sukimas apie patį save, kitaip da jį vadina sukimu apie savo asį — teip lygiai sukasi ir saulė apie pacią save tik ką ji neužverta ant jokio šipulio arba drato. Saulė apsisuka apie savo asį per 25 dienas 8 valandas. Taigi jaigu ant saulės butų koki gyventojai, tai para pas juos butų beveik dvidešimts szesziš syk ilgesnė nei pas mus. Jan tik isz to, jog saulė milijoną keturis szimtus tukstanczių kartų didesnė už žemę, galima numanyti, jog ne saulė apie žemę, bet žemė apie saulę sukasi. Bet nesirupikite perdaug tuomi, jog mums prieszingai iszrodo, t. y., jog mums iszrodo, buk žemė stovi ant vietos, o apie ją sukasi saulė. Musų akys tankiai mus apgauna.

Taip važiuojant geležinkeliu mums iszrodo, buk mes stovime ant vietos, o pro mus bėga girios, laukai, namai ir visi daigtai, kurie stovė pakelėj? Parodykite mažam vaikui veidrodi (zerkolą), jis pamatęs jame savo paveikslą, pamislys, jog kitoj pusėj veidrodžio stovi kitas koks vaikas ir dėl to jis atvers kita puse veidrodį, idant dasilytėti neva ten stovinczio vaiko.

Ir teip saulė stovi ant vietos, o apie ją sukasi žemė. Kaip ji sukasi, pamatysise isz ateinanczios sznekoš.

[[Toliaus bus].

Lietuvos istorija.

Parasze Lietuvos vaikas.

V.

Rusiaĩ ir Parusiai.

(Taša.)

Peržiurėdami tolesnes dėjas Rusių ir Parusių, negalime užtylėti vieno beveik niekur istorijoje neminėto fakto, o tai antrakartinio Gerulių atėjimo į lietuviszkas szalis.

Pradžioje IX amžio, Saksonams tapus prijungtiems prie vieszpatystės Karoliaus Didžiojo, Geruliai, gyvenantieji Saksonijoje, nenorėdami priimti krikščioniszko tikėjimo, vieni persikėlė į žemes Priebaltinių Slovėnų, kiti iszkeliavo į Lietuvą. Suprantamas daigtas, kad jų dalis taipos-gi turėjo pasilikti ant vietos Saksonijoje.

Žinią apie szitą faktą randame pas Gallus'ą, lenkų metraszėją, kuris vienok perstatė jį klaidžiai ir nesuprantamai. Pagal Gallus'ą, Saksonai iszkeliavo isz savo tėvynės ir apsigyveno Parusių žemėje, rytinėje dalyje Kelmų; nuo Saksonų ir szita dalis Parusijos (t. y. Kelmiai) apturėjo vardą Sasavos.

Pataisė szitą faktą Lelevel'is, garsus lenkų istorikas, kuris suvis teisingai iszaiszkino, delko Parusiai Gerulius praminė Sasais. Kadangi Geruliai pribuvo isz žemės Sasų (Saksonų), pertai ir juos pavadino Sasais, o užgyvėta nuo jų vieta, Sasava.

Szitam antrakartiniui Gerulių apsigyvenimui ant Parusių žemių to laiko istorikai nepriduoda jokio žymumo; mums vienok rodosi, kad jis turėjo

sziovias tokias pasekmes, nes Geruliai įneszė augsztesnę apszvaistą į Parusių draugiją.

Kas atsieina pvietikio Parusių prie Lenkų IX amžyje, tai reikia daleisti, kad jie turėjo gyvėti didesniame, sutikime, nei pirm to, nes metraszėjai, apraszantiejie szitą amžį, neminavoja nė vienos karės. Isz paminėjimo, randamo pas Kadlubką, lenkų metraszėja, kad pati Leszk'o III buvo apdovanota Parusių szalia „Sambija“, galima spręsti, kad Lenkai tasyk atėmė nuo Parusių tuomtarpu koki ten plotą žemės; bet niekados negalima daleisti, kad jie tikrai pamuszė Sambiją, nes vėlesni istorikai apie tai nieko neminavoja.

Prieidami prie apraszymo svarbiausio fakto dėjose gyvėtojų sziaurinės Europos, t. y. apėmimo valdžios ant Navgorodo Rus-Varagų, turime perstatyti sav anuos gyvėtojus.

IX amžyje Kr. g. sziaurinėje Europoje gyveno 4 tautos: 1) Novgorodo slovėnai ir arti su jais susiriszusiejie jų vientaucziai Krivicziai, 2) Skandynai, kurie, valdydami Žuvėdija, Norvegija, Danija, Islandija, praplatino savo valdžią ir ant Lietuvių, gyvenancziųjų jų pajuryj, 3) Lietuviai, traukiantiejiesi nuo Vislos iki Estonijai ir 4) Suomia, užimantiejie sziaurinę dalį sziandienyksztės Rusijos.

Garsiausiais anoje gadyinėje buvo Skandynai, o įpacz Rus-Varagai, t. y. Skandynai, apsigyvenusiejie Rusių žemėje, apygardoje žemutinio Nemuno. Jie turėjo savo sėdybas ant viso ploto

tarp Nemuno ir Dauguvos, arba taip vadinamoje Ostrogardijoje.

Pradžioje IX amžio jie pasidarė baisiai galingais. Jie gan digeziai išsidaugino skaitliu, darė karžygas į visas szalis, visur uždėdami ant gyventojų savo jungą. Tokiu budu jie apvaldė Lietuvą, Kurszius, Zemgalius (Semigaliją), Nera-mius, Lyvus, Czudus, Muromą, Jam, Mordvą ir t. t.

859 mētuose Novgorodiecčiai, sykiu su savo vientaucziais Krivicziais, o taipos-gi ir su ēsan-cziomis po jų valdžia tautomis suomiszkos kilties: Czudais, Ves ir Mera, papuolė po vieszpatavimu Varagų, tiktai neyra tikrai žinoma, kokių — Rus-Varagų, ar kitų? Dviem metam praėjus Novgo-rodiecčiai išsiliuosavo iš po valdžios Varagų, išvydami juos iš savo žemės.

Nors vieszpatavimas Varagų ant Navgorodie-czių buvo trumpas, bet vis-gi jis paliko savo žymes. Varagai užkrėtė Novgorodieczius supra-timu skirtingumo, tarp gyvėtojų, iszeinanczio iš turtiszko stovio, o taipos-gi perstatymu augsztes-numo mōnarchiszkos valdžios ir republikaniszkos. Pertai netrukus po išėjimui Varagų, visi Novgorodiecčiai pasidaliuo į kuopas, kurios kovojosi tarp savės. Turtingieji norėjo įgauti valdžią ant neturtingųjų, priversdami juos prie paklus-numo. Broliszkas kraujas pasiliejo srovėmis, o visoj szalyj pakilo nesutikimai ir vaidai. Protinges-nieji gyvėtojai, suprasdami, kad viduriniai nesuti-kimai užtraukia ant szalies visokias nelaimes, sutarė padaryri galą neparėdkams, aprinkdami valdytoju

ant szalies svetimą kunigaikszti. Del szito tai siekio Novgorodiecziai, Krivicziai, Czudai, Ves' ir Mera iszsiuntė pasiuntinius pas Rus-Varagus, praszydami, idant jie leistų kunigaikszti, kuris galėtų aptildyti jų szalis ir jose valdyti.

Garsiausias isz kunigaikszčių Rus-Varagų, Rurikas su skaitliuga kariumene nuvyko į Novgorodą, idant užganėditi jų tikriems geismams. Sykiu su Ruriku, apart jo brolių Senėjo ir Druvaro, ejo daugybė ir kitų vadų Rus-Varagų.

Nors rusiszkas metraszėjas Nestor'is kalba, kad Rus-Varagai atėjo isz užmario, vienok nėra abejonės, kad jie buvo gyvėtojais Rusių žemės, isz apygardos žemutinio Nemuno arbo Rusio. Navgorodiecziai vadino užmariniais gyvėtojais visus svetimtauczius, atplaukianczius ant laivų jurėmis. Rus-Varagai gi atėjo vandeniu: iszpradžių jie įplaukė į upę Nevą, o isz szitos į Ladogos, ežerą isz Ladogos į upę Valchvą, o szitaja iki Novgorodui. Dėjosi tai 862 metuosė Kr. g.

Trys broliai pasidalino tarp savės žemes tautų, ant kurių turėjo vieszpatauti. Rurikas paėmė Slovėnus, gyvenanczius apie Ilmeno ežerą, su sostapiliu Novgorodu; Senėjas apturėjo žemę Ves' su sostapiliu Bialooziersk'u; Druvarui teko žemė Kriviczių, kurių sostopiliu buvo Izborsk.

Rurikas, budamas galingu vyru, pataikė trumpame laike padaryti parėdką szalyj ir taip augsztai iszkilti akyse padonų, jogiai neužilgio, mirus Senėjui ir Druvarui, žemes jų be jokios kliuties paėmė po savo valdžia. Pervieszpatavęs 18

metų, jis numirė, palikdamas savo sostą sunui Igor'ui.

Rus-Varagai buvo pasižymėję augsztesne apszvaista, didesniu sukrumu ir drasumu, nei Slovėnai, ir pertai akyse paskutinių jie augsztai stovėjo. Ne tiktai augsztumas apszvaistos, bet neiszpasakytą laimė giliavo Rus-Varagams naujoje tėvynėje.

Isz tarpo Rus-Varagų vadų, du, Askol'd ir Dir, nuvyko į pietus ir užėmė Kijav'a, o isz jo pradėjo daryti užpuldinėjimus ant rytinės Rymionų vieszpattytės.

Kadangi Kijav'as isz priežasties iszmingingo rando užimtojų stojosi garsiu, tai jis atkreipė ant savęs akis ir geidulystę Rus-Varagų, vieszpattyjanczių Novgorode, kuriems jis rodėsi naudingesne vieta ant sostapilio naujai uždėtos vieszpattytės, nei Novgorodas.

Dėlto tai jie, turėdami geidulingai atkreiptas ant jo akis, laukė tik atsakanczios progos, idant jį apimti. Szitą užmanymą iszpildė Oleg, globėjas Igor'iaus, sunaus Ruriko, apgavingai iszmuszęs pirmuosius užimtojus. Po szitam atsitikimui, laimingos aplinkinybės prisidėjo dėl suvienijimo dangelio Slovėniszkų tautų po viena valdžia Kijav'o kunigaikszczio, kurios nuo vardo vieszpattyjanczių pradėjo vadintis „Rusais“, o žemės jų apturėjo vardą „Rusija“.

Paskalas apie perneszimą sostapilio Rus-Varagų į Kijav'a ir apie baisingą iszsiplatinimą jų vieszpattytės buvo prisidėję prie to, kad Rus-Varagai, apsigyvenusieji Ostragardijoj arba ir

kitose szalyse Lietuvos, pradėjo skverbtis po valdžia Oleg'o. Szita aplinkinybė stojosi iszgany-mu dėl Lietuvių, nes visi garsiausi Rus-Varagai persikėlė iš Lietuvos į Rusiją. [Toliaus bus.]

Prisiekdintųjų sudas.

1883 metuose visoje beveik maskoliszkoje Lietuvoje, iszskyrus Suvalkų rėdybą, įtaisė pri-siekdintųjų sudą. Kaip veikia szitas sudas Lie-tuvoje, gerai ar blogai, asz nežinau ir apie tai nekalbėsiu; bet mums pridera abelnai susipažinti su tuom sudu: kas tai per sudas, ar geresnis jis už kitokius sudus, jei geresnis, tai dėlko ir t. t. — Prisiekdintųjų sudas, kaip visoje Euro-poje, iszskyrus Angliją, taip ir pas mus sudija tiktai didesnius žmonių nusidėjimus, mažesnius-gi nusidėjimus ir bylas (provas) apie turtus sudija paprasti sudai, kurie susideda iš sudžių, vy-riausybės paskirtų ant tų*) vietų ir nuolat už-siimanczių tik tuom darbų; Anglijoje ir civilisz-kas bylas sprendžia prisiekdintieji. — Asz iš pradžių apraszysiu prisiekdintųjų sudą, koks yra Maskolijoje ir Lietuvoje. —

Prisiekdintųjų sudas susideda: iš mokėtų sudžių (teisdarių), kuriuos paskiria ant tų vietų vyriausybė, ir iš sudžių, — prisiekdintųjų; tik-rujų sudžių ant bylos turi būti ne mažiaus, kaip

*) Toliaus bylas apie nusidėjimus asz vadysiu iš lotyniszko kriminaliszkomis, tokį sudą — kriminaliszku, ir įstatus apie bausmes ir nusidėjimus — kriminaliszkais; o bylas, taip-gi įstatus ir sudą apie turtus vadysiu iš lotyniszko civiliszkais; tie žodžiai priimti moksle ir lietuviszkoje kalboje tinka. —

trys, tarp jų vienas prieszsėdis (prezesas), o prisiekdintųjų turi būti dvylika, nė mažiaus nė daugiaus. — Kas tai per sudžios tie prisiekdintieji? Prisiekdintuosius renka isz paprastų gyvėtojų, mokanczių maskoliszakai ir atsakanczių kitiems įstatų reikalavimams; kaip antai: nenubaustų per sudą, turinczių tiek ir tiek turto ir t. t.; kad neilgti savo raszto, asz czia placziai nekalbėsin, koki žmonės gali būti prisiekdintaisiais ir kas juos renka; ant to yra tam tikri įstatai. Pasakysiu tik, kad delto yra kiekviename pavieta tam tikra komisija isz urėdņikų, kuri suraszo visus pavieto gyvėtojus, turinczius tiesą būti prisiekdintaisiais; toji pati komisija isz visų žmonių, galinczių būti prisiekdintaisiais, paskiria po kelias deszintis ant kožno mėnesio, kuriame paskirtieji turės stoti į sudą provoti; apart to szeszis dar paskiria isz to miesto (pilies), kuriame sudas provoja, kad butu isz ko papildyti prisiekdintųjų skaitlių, jaigu pasirodytų, kad anųjų neužtenka. Tokiu du suraszu t. y. visų, galinczių būti prisiekdintaisiais, ir ant kožno mėnesio komisija daro kas-met. Trimis sąvaitėmis (nedėliomis) priesz tai, kaip bus sudas, prezesas sudo siunczia trisdeszimcziai isz tų, kuriems iszpuola tą mėnesį stoti į sudą, paszaukimus ir taipgi trims isz miesto, reikalingiems dėl papildymo; priesz sesiją peržiuri, ar visi stojo, ir ar visi gali sėsti ant sesijos, jaigu pasirodo, kad yra kokios priežastys, nedaleidžianczios kuriam būti tą kartą prisiekdintuoju, padėkime giminystė su sudijamuoju, tai tuos paleidžia namon; jaigu

isz 30 pasilieka mažiaus, kaip 24, tai papildo; paskui prokuratorius ir sudijamasis, arba jo apgynėjas, turi tiesą, neaiszkidami priežascziu, praszaliti po tris žmones; jaigu sudijamųjų daug tai jie visi sykiu gali praszaliti tik tris. Isz likusiųjų 18 prezesas liosais iszrenka 14, isz kuriu 12 pirmųjų turi sudyti prova, o du turi sėdėti sude ir klausyti prova, kad butu isz ko papildyti prisiekdintųjų skaitlių, jaigu kuris isz tos dvylikos laike provos staiga apsirgtu, arba numirtu. — Po tam galutinai iszrinktus del nusprendimo bylos prisiekdina ir jie sėda į suolą klausyti bylos; isz tarpo savęs iszrenka dar vyresnįjį, kuris veda tarp jų parėdką, kada jie nuveina į atskyrų kambarį teirautis.

Kaipgi pasidalina darbas tarp tikrųjų — sudžių ir prisiekdintųjų? Tikriejie sudžios, o įpacz prieszsėdis, veda visą parėdką ir tyrinėja bylą; klausinėja liudinikus, skaito reikalingus protokolus ir t. t.; tyrinėti prova jiems padeda prokuratorius ir apgynėjas; tyrinėti gali ir prisiekdintiejie, bet jie mažai prie to prisideda, pirmą, delto, kad jie nežino, kas yra popierose, t. y. nežino tos bylos, antra delto, kad aniejie pirmiaus jų iszkratinėja bylą; ant galo prieszsėdis duoda jiems nekuriuos nurodymus, kas per nusidėjimas, kuriame kaltina sudijamąjį, t. y. isz ko susideda tas nusidėjimas pagal kriminaliszką įstatą; taip antai: yra prasta vagystė; yra vagystė treczią, ketvirtą kartą, yra vagystė nakezia, yra vagystė su iszplėszimu isz po užrakezio ir t. t.; kožna isz jų skiriasi nuo kitų ir už kožną ki-

tokia bausmė; prisiekdintieji turi aiškiai žinoti, ką turi padaryti pagal įstatą žmogus, kad jis galėtų būti apkaltintas toje ar kitoje vagystoje; šitai jiems turi prezetas išaiskinti, kad jie peržiūrėję tai, ką padarė sudijamasis, matytų, ar toks jo darbas, kokiame jį kaltina prokurorius; priesėdis jiems paaiškina, kaip galima žiūrėti ant to ar kito išrodymo: padėkime, sudijamasis aiškiai meluoja, bet aiškių išrodymų prieš jį nėra; priesėdis turi priminti prisiekdintiems, kad žmogus, ir tikrai nekaltas, papuolęs netycia į bėdą, dažnai nežino, kaip jam geriaus teisintis ir pradeda meluoti ir t. t. — Išsklausę bylą prisiekdintieji eina į atskirų kambarį, kur pasiteiravę išneszą nusprendimą; jų dalykas — tik atsakyti ant klausymo, kaltas ar nekaltas sudijamasis tame nusidėjime, kuriame jį kaltina. Jaigu jie atsako „nekaltas“, tai ant to byla ir pasibaigia, o jaigu atsako „kaltas“, tai tada tikrieji sudžios paskiria bausmę pagal kodeksą; bet jaigu pagal nuomonę tikrųjų-sudžių prisiekdintieji pripažino kaltu žmogų suvis nekaltą, tai jie nusprendžia dar kartą jį sudyti su kitais prisiekdintaisiais. — Prisiekdintieji neaiškina, delko taip, ar taip nusprendžia, nes sunku reikalauti nuo nemokėtų žmonių, kokiais dažniausiai esti prisiekdintieji, kad jie galėtų gerai išaiskinti priežastis savo nusprendimo; jie sprendžia pagal savo sąžinę, pasiremdami tikrai ant tų išrodymų, kuriuos girdėjo ant sudo; prisiekdintieji, pripažindami sudijamąjį kaltu, gali pripažinti jį vertu palengvinimo ir tada sudas turi

mažiausiai ant vieno laipsnio pamažiti bausmę; jaigu pusē prisiekdintuju sako „kaltas“ ir pusē „nekaltas“, tai jie turi pripažiti žmogų nekaltu. — Prisiekdintiems uždrausta pasakoti, kas iš jų kokį balsą davė, t. y. kas balsavo už sudijamą ir kas prieš, o tai delto, kad jie nesi- bijotų atkerszijimo nuo sudijamojo ir jo giminių ir spręstų pagal teisybę ir sąžinę; už peržengimą szito uždraudimo padėta sztriuopa nuo 10 iki 100 rublių.

Toks tai, trumpai kalbant, prisiekdintuju sudas.

Nekurie žmonės ir raszėjai iszranda, kad prisiekdintuju sudas negeras ir neteisingas; svarbiausiu jų davadžiojimu prieš szitą sudą esti tai, kad czia sudija nemokėti žmonės, kurie ir atsakymo jokio niekam neduoda už tai, kaip sudija. Isz pirmo pažiurėjimo rodosi, kad tie užpuldinėjimai teisingi; rodosi, kad žmonės mokėti, kokiais yra tikriejie sudžios, gali geriaus suprasti provą ir teisingiaus ją apspręsti, ne kaip nemokėti-prisiekdintieji; nekurias-gi provas, rodosi szitie suvis negali suprasti ir apspręsti, kaip tai esti provos apie prisisavinimus turto per bankierius, kasierius ir t. t. arba apie iszmislias žmogžudystes ir t. t.

Vienok isz tikrųjų dalykas stovi suvis ne taip, kaip rodosi. Bylose (provose) apie nusidėjimus sudo darbas dvejopas: pirmą, reikia surinkti iszrodymus nusidėjimo, antra, pagal surinktus iszrodymus nuspręsti, kaltas ar ne sudijamasis. Pirmas darbas, t. y. surinkimas iszrodymu yra labai sunkus ir reikalauja daug mokslo, isz-

minties ir supratimo; jo negali prigulincziai atlikti kiekvienas sveiko proto žmogus, turintis tam tikrą mokslą; padėkime, rado lauke negyvėlį, kaip isztirti, ar jis numirė, ar tapo nužudytas, ar jis pats nusižudė, ar jį kas kitas nužudė, ir kaip iszrasti ir iszrodyti, kas jį nužudė; tai sunkus ir reikalaujantis iszmanymo darbas. Todėliai pas mus ant sudžinių-tyrinėtoju (sliedovatelių) skiria mokytus žmones. Bet sudžios-tyrinėtojai tik surenka medegą, surenka iszrodymus, pagal kuriuos žmogų patraukia po sudu kaipo kaltiniką; vienok tiems iszrodymams pilnai negalima tikėti, nes jie surinkti vieno žmogaus ir be didelio atsargumo, koku yra prisiega del liudiniku; — kaip žinote, tyrinėtojas klausia liudinikus be prisiegos; — surinktus tyrinėtojaus iszrodymus, pristatyta jo medegą, reikia dar peržiūrėti, perkratyti isz naujo ar ji tinka, ar ne. Pažiti, koki iszrodymai geri koki ne, kaip juos permegiti, kad gerai pažiti, kaip paskui juos rinkti ir t. t. — tai vis darbas reikalaujantis iszmanymo. Del paaishkinimo asz czia padarysiu tokį palyginimą; padėkime, reikia štatyti didelius puikius rumus, su visokiais papuoszimais, su augsztais boksztais, su dideliais visaip iszgraziztais kambariais ir t. t.; padėkime, visokia medega jau pristatyta, reikia tik persitikrinti, ar ji gera ir reikia padaryti ruožą (parisavoti), kokios formos turi buti rumai ir prižiūrėti, kad darbinikai taip darytų, kaip jiems rodysi, patįgi statymo darbą atlieka prasti darbinikai; aishku, kad pirmąjį darbą gali padaryti tiktai inžinierius,

o antrąjį už jį geriaus padarys darbininkai. —
Bylą galima lyginti su dideliais rumais, nes žmogaus dvasiški darbai ir nusidėjimai supainioti ir sunkus suprasti; kad surinkti gerą medegą ir t. t., reikia mokytų sudžin, o kada medega surinkta, tai kiekvienas sveiko proto žmogus gali nuspręsti; tegul, padėkime, išsaiskįta, kad negyvėlis užmusztas kuolu, kuris rastas palei jį, kad sudijamasis turėjo ant jo piktumą, kad jisai dienoje užmuzzimo nebuvo namieje, o parėjęs plovė drapanas, kad jisai parėjo nuo ten, kur rastas negyvėlis, kad pas jį rado kitą galą szakos, nuo kurios buvo nukirstas kuolas, kuriuom užmusztas žmogus ir kad jisai dėl savo išsisteisinimo nurodė vietą, kur jisai tą dieną buvo, bet nė vienas iš parodytų liudininkų nepatvirtino, kad jis ten butu buvęs; kada yra toki išrodymai, tai kiekvienas sveiko proto žmogus gali spręsti, kaltas ar nekaltas sudijamasis; tai-gi szitą antrąjį sudo darbą ir atlieka prisiekdintieji; pirmasis-gi, t. y. klausinėti liudininkus, pagauti juos ant melagystės, abelnai rinkti darodymus — tai darbas tikrųjų sudzių. — Tokiu budu matote, kad szitame sude žmonės dirba pasidalinę darbą ir kožnas paėmęs sav atsakantį; užtatai dabar jau mes galime pasakyti, kad, tur but, szitas geresnis už kitus. Ir iš tikro, prisiekdintųjų sudas ir geriausias iš visų kriminaliszkų sudų, kokius žmonės iki sziam laiku iszmislijo. Kuom-gi jis geresnis už tuos sudus, kur sudija vieni tik mokėti vyriausybės paskirti sudžios?

[Toliaus bus.]

Apie vyna isz uogu.

Panevėžio ir Sziaulių pavietuose viens ir kits prasimanė sau susitaisyti naują gėralą czesnims. Tas gėralas yra mūsų uogų vymas, koki jau nuo seniai daro visi Europos gyvėtojai. Tas naminis vymas, padarytas isz uogų, vandenio ir cukraus, yra daug geresnis ir kur kas sveikesnis už visus kas-žin kokius szmeižmiszius, žydų parduodamus. Uogų vyno gerumą ir naudingumą liudija jo vartojimas ligoniams po ligonbuczius. Gorczius (4 buteliai) tokio vyno kaszuoja 25 kap.

Kas tik turi žemės szmotą, gali sau pigiai padaryti gardų, sveiką ir gryną vyną. Kam nepatinka uogos, augancziuos po miszkus, szilus ir paupėse, o dar labiaus auginamos daržuose ir sodnuose? Reikia tiktai tuos augalus paskirtame daržo arba sodno kampe užvesti, pirmiau isztyrus, isz kokių uogų ir kaip yra geriausia daryti vyną. Isz visų mūsų naminių uogų raudoniejie serbentai yra tam dalykui naudingiausi, kaip saldarugszczios sulties santura, taip ir savo visumu. Visotinai yra žinoma, jog visokie serbentai lengvai vysta sodnuose ir daržuose. Norint jų privaisiti, gana ganti metinių ugių (virbalų), supjaustyti jas, priliekant prie kožno szmotelio po tris pupeles, ir taikinant vieną pupelę po žeme, susmaigyti į sutaisytą ežę, grynai užlaikomą nuo žolių. Taip įkiszti į žemę ugiai, jai ne visi, tai didižuma pirmoj' vasaroj' prigyję paangs, tiktai reikia anksti isz pat pradžios pavasario nusitverti už to darbo. Antroj' vasaroj'

iszsikerės jauni augliai, o trecioje duos uogų, tiktai kerai tur buti netankiai susoditi.

Vynas isz serbentų dirbasi pagal szitą parėdymą. Uogas vynui reikia rinkti suvisu iszsirpusias ir iszspausti sultį, kas gal buti atliekama sutraszkinus arba sugrudus uogas, iszvaryti visas sultis per maisziuką, kaip alyvą isz kanapių. (Maszina sulties iszsprendimui isz uogų kasztuoja lyg 15 rublių. Prie maszinų isz naugės nereikia maisziuko). Sultį supilti į baczką, atmieszti vandeniū ir pridėti cukraus szitokiose daliose: ant goreziaus sulties dū gorezių vandeniū ir keturius svarus isztirpito vandenij' cukraus. Cukrinį vandenį reikia ne vienkart visą supilti į mieszinį, bet laike dviejų nedėlių su pertrakais. Baczka*) pripilti ne suvisu pilną, ne sklidinai, nes pradėjus rugti pasikelia skystimas, ir nereikalingos putos paczios nuvarvės nuo neužkimsztos baczkos. Parstojus putoms varvėti, reikia baczkos skylę uždengti vatine paduszkėle ir prislėgti maisziuku su smiltims, idant neprileisti perdaug szviežiaus ir rugsztaus oro ir nesuturėti gazų, kilstanczių baczkoje. Taip tur rugti skystimas triboj arba sklepe su 8 Rėaumuro, (szilumos) tik ne mažiaus szilimos, o kad szilecziau, tai geriau. Iszrugus miesziniui ligKalėdų, reikia skystimą nupilti į indus, o nugrimždusius maurus iszpilti ir baczką vandeniū grynai iszplauti. Ką padarius, tuojaus vel supilti atgal skystimą,

*) Baczka nuo alaš netinka vynui daryti, nuo alinės baczkos viskas sugės; arielkinė baczka yra gera, bet nauja kuogeriausia.

kuris jau yra suvisu pavedus į gerą vyną, bet reikia dar jam duoti suvisu iszrugti. Dabar trucks tiek skystimo, kiek buvo maurų, o negalint baczkai buti nepilnai, nes daugumas oro joje sugaditu gėralą, trukstancią dalį reikia pripilditi skystimu isz zopostinės baczkiukės arba ir grynu vandėniu. Neturint zopostinių baczkiukių, darant mieszinį, reikia įpilti vandenio trupucziuką mažiaus, negu kaip paduota, o trucks vanduo bus įpilamas per Kalėdas. Supylus skystimą, reikia vel uždengti baczkos skylę, kaip pirma, dviem paduszkėlėm ir laikyti, kaip pirmai, lig pusiau kovo mėnesio. Suvisu iszrugęs gatavas vynas tur buti tada supiltas į butelius ir sandariai užkimsztas *) ir suguldyti vėsioj' vietoj', gėriausiai sklepelyje iszkastame po klėties grindų ir gerai uždaromame. Juo ilgiaus vynas atsigulės buteluose, juo geresnis jis bus. **) Toksai vynas, atsigulėjęs trejus metus, pranoks savo gerumu visokius kitus vynus, parduodamus miestuose.

Taip pat yra daromas dar geresnis vyras: isz juoduųjų serbentų, melynų, auganczių sziluose ir juoduogių, auganczių puszotuose.

*) Korkai tur buti nuszutiti karsztam vandenij' ir įvaromi par maszinėlę, kurią lengvai gal padirbti kožnas tekorius.

**) Kad kas norėtų macnaus vyno, tai te įpila gryno, nuvalyto nuo smarvės spirito po pusę czierkutės ant butelio, supildams vyną isz baczkos į butelius. Kam butu per macnus vynas, gal gerdamas vandeniu atmieszti.

J. K. S.

Apie kadugius ir nauda isz ju.

Tur but kiekviens pažista kadugį, bet retai kas žino, kaip jis yra naudingu ukėje ir ką isz jo daro kitose szalise. Žuvėdai, Norvegai, Szkotai ir kiti sziau-

rės linkon nuo mus gyvenantys tiek tur isz jo naudos, jog be kadugio suvis negalētu nė apseit.

Trumpai czia pakalbėsime, kokiose vietose daugiau auga kadugiai ir kokia isz jų gal but nauda. Kadugys ant pažiūros iszrodo niekais krumu, bet kadugys — tai medis, nors ne viens isz to stebėsis, nes pas mus suvis nėra kaduginių medžių. Priesz kokį szimtą metų buvo ir pas mus kaduginės girios, o jose taip augszti ir stori medžiai, kad sunku butu ir įtikėt, jai ne mūsų tėvų, boczių pasakojimai. Kitasyk kadugiai buvo tokio augszczio, kaip beržai, uosiai, topeliai, jievarai ir kiti medžiai. Nė viens medis neauga taip pamaži, kaip kadugys, delto tai nematyt mūsų laikuose didelių, nes didžiuosius iszkapojo, o mažieji da nepaaugo. Mes, nesuprasdami isz jo naudos, neduodam užaugt ir kaip tiktai kiek paauga, be jokio reikalo kapojam. Kadugys labai panaszus ant puszies, eglės ir delto tokiose-pat auga szalise ir tokioj-pat žemėj, kaip puszis ir kiti spygliuoti medžiai. Kartais kadugys auga ir ant liesesnės (kudesnės) žemės, kur puszis negal augti. Mūsų kraszte retai kur gali rast kadugį, kitose net vietose tai reik keletą mylių apsukui jieszkot, kad nori kokį užtikti. Galim tikėtis, kad praslinkus 100 metų pas mus visai nebus kadugių, nors smiltynai stovi tusztį. Kitos tautos iszmingesnės už mus, nes nors kapoja kadugius, bet su reikalu ant visokių padarų.

Isz jaunų kaduginių szaknių, po kelias supitų gali turėt gera vytinį; bus miklus ir drutas, isztvers kokias kelias deszintis metų. Nulupus žievę nuo jaunų szaknių gali piti rėczkas, pītines ir kitokius padarus; labai jie bus stiprus ir isztverianti, po kelių deszimezių metų da vis iszrodo kaip nauji.

Isz lygių, jaunų kaduginių ugių, taipogi isz gumbuotų szakų ir szaknių daro lazdas, labai drutas ir gana brangias. Vokietijoje nekuriose vietose apsodina kadugiais kelius, arba atskiria vieną lauką nuo kito. Szvedijoje (Žuvedijoje) isz kaduginių kelmų leidžia aliejų del gydymo visokių opų. Nuo to aliejaus greit už-

sideda szaszas ir opa negauna put. Nuoskutos nuo szaknių ir sudžiovit medžio, užpiltos verdanciu vandeniu, yra vaistu nuo diegimo sanarių ir nuo krutinės ligų. Kadugys tai drucziausias medis, o net kietesnis už aržuolą ir skroblą. Gali gerai jį nu-liakieruot. Kad turėtume daug kadugių, tai galėtume isz jo dirbt visokius medinius padarus, kaip suolus, skomes (stalus), kibirus (viedrus), milžtuves, statines; toki kaduginiai padarai butu daug geresni už padarus padirbtus isz minkszto medžio ir ne taip greit putu.

Neturim dabar kaduginių medžių, tai nors nenai-kykim jaunų medelių, nekapokim jų ant malkų, bet palikim vaikams ir vaikų vaikams, kurie gal sulaukt isz kadugių didelių medžių. Kiekvienam valsečiuje yra smiltynai niekam netinkanti, gyvuliai ten jokios netur naudos, taigi labai but gers dalykas, idant pasė-tume tenai kadugių, kurie želdami neduotu ir žolei iszdžiut, gyvuliams but pavėsis, o vėjas nenesziotu ant gerųjų laukų smilczių, apart to ateitėje bus nauda vaikams.

Kadugių spyglės ir jaunos szakutės deginamos vietoje smilkalo valo grincziose paszvinkusį orą, o ipacz žiemos laike. Taipgi gers dalykas iszrukyt ir klėtis (svirnus) su kadugiu, kad nebutu ten troszkus oras. Labai geras daigts girdyt karves vandeniu, kuriame virė kadugio szakutės su uogoms. Isz pra-džios karvė nenorėdama gers tą skystimą atszaldytą, bet paskui kaip įpras, tai nė atgīt negalėsi. Tas skystimas pagerina karvių sveikatą žiemos laike, o karvės daugiau duoda gārdaus pieno. Taipgi gerai yra — duot avims tokią kaduginę buizą, nes avys žiemos laike labai sargalioja; kaduginis vanduo pa-drutina jų sveikatą, o kaduginis aliejus buva varto-jamas nuo veterinarų (galvijinių gydytojų) del gydymo galvijinių ligų.

Nauda isz kaduginių uogų gal but įvairi. Su-rinkus uogas, reik jas truputį padžiovit ant kakalio (pecziaus), paskui sutrit, užpilt verdanciu vandeniu,

gerai išzmaiszyt ir atauszyt. Nusunkus tirsztimus apturėsime daug 'sveikesnį gėrymą, ne kaip perkamu nuo žydų už kelis skatikus ar bata. Nors tas gėrymas iš pradžių bus negardus ir atsi- duos sakais, bet greit gali prie jo priprast, o paskui labai patinka. Sudžiovitas ir sudegitas uogas gali vartoti vietoje kavos, kuri labai bus gardi, o apart to net geresn, ir už kaduginę arbata. Kiekvienam patariu pabandytė kokia tai puiki bus kava.

Jai sudžiovitas ir smulkiai sugrastas uogas užpilsim vandenių, kurio tur but lygiai tiek, kiek uogų, ir virsim nusemdami putas, pakol vanduo išzgaruos, tai apturėsime tirsztą kaduginę koszę (pavidlus), kuri bus labai skani ir apart to bus galima užlaikyt ją stikliniuos induose, sandariai užrisztuos. Verdant, jai nori kad butu gardesnė, gali idėt truputį cinamono ir krominių gvazdikų. Ta koszė gali but vartojama nuo kosulio. Keli laszeliai kaduginio skystimo ipilti į stiklelį paprastos degtinės szildo nuszalusi kuną. Žuvėdai, Norvegai ir Suomai iš kaduginių uogų dirba alų, ir degtinę daug sveikesnę ir pigesnę už bulvinę.

Dabar nors trumpai parodysiu, kaip padaryt sau namie kaduginį alų. Reikia paimt 30 svarų grynų kaduginių uogų, paskui taip sugrust, kad nė vienos neliktu czielos, supilt į didelį indą su vole apaczioje, užpilt pustreczio viedro (35 gorczius) tekanczio vandens, uždengt ir palikt nieko nedarant per visą parą. Del dirbimo alaus gerių geriau tai paimt diktoką bertainį, pridarius apaczioje volę. Kas nor mažiau turēt alaus, tai gal tą padaryt didelem molinij, puode, bet reik žiurēt, kad nebutu tiktai naujas. Kaip iš uogų išzsisunks skystimas ir susimaiszys su vandenių, tai reik padėjus po vole rėti, kad tirsztumų nepribirtu, izbėgīt viską į kitą padarą. Tą skystimą reikia virt katile, o jaigu nėra katilo, tai didelem puode. Verdant reikia nugraibyt putas. kad alus sakais neatsiduotu. Virus kelias valandas ir vis nu-

graibant putas, supilt kokias kelias to skystimo kvortas į kitą puodą, dadėt apynių, o virus paskyrium gerą valandą supilt į katilą. Kada pradės putos mažėtis, tai nereikia taip smarkiai kurt po katilu ugnį, ir vis išzlėto vėsit skystimą, o kaip bus jau drungnas — idėt truputį alaus mielių ir per kelias dienas nieko nedaryt. Paskui supilt alų į bertainį, ar baczka ir gerai įrūgus laike nedėlios ar kelių dienų supilt į bonkas (butelkas) ir darbas atliktas. Kaduginis alus truputį salstelia, atsiduoda szaknim, ilgai nepatrivoja nerugęs. Jai daugiau pridėsi mielių, tai ilgiau pabus, bet labiau atsiduos szaknimis.

Pavirus vandenį kadugio szakutes gers daigts skalaut milžtuves ir kitus indus del laikymo pieno, sviesto ar surių. Milžtuvėse išnyksta dvokantis kvapas, ka pasidarė nuo ilgo vartojimo. Tai didžiausios iš kadugių naudos, bet ir tai da ne viskas. Su jo dygioms szakutėms gali nekuriuos daigtus apsaugot nuo pelių, žiurkių, zuikių (kiszkių) ir kitų graužiančių gyvulių. Kadugio uogoms daug minta pauksčių visokių. Krumai želianti smiltynuos neduoda vėjui nesziot smiltis ant naszių (gerų) laukų, delto labai yra naudingi del ukinikų ir verti, kad visur juos sėtu, kur tiktai yra smiltynų.

Taigi iš szitų apraszytų naudų iš kadugio galim aiszkiai suprast, kaip kadugys yra naudingas ukėje, delto viską gerai apmisliję nenaikikim jų ir duokim augt, o tik kada nors užaugs ir bus iš jų nauda jai ne mūs vaikams, tai vaikų vaikams. Broliai mieli, rupikimės kaip galėdami užlaikyt kadugius nuo visiszko išznaikinimo!!! . . . *Jurgis Laibukas.*

Žinios iš Lietuvos.

Neperseniai netoli Pilviszkių kaime Sausbaliuos apsigyveno keletas ukinikų žydu, o žinoma ten jie ne kokiū kitu budu atvyko, kaip per savo suktumą ir iš priežasties žmonių mėgimo

degtinės. Jai taip bus toliau, tai mūsų miestelis labai pradės platintis ir nusisėliai žydai paveršs visai iš katalikų-lietuvių rankų ukę. Taigi dabar nors truputį pakalbėsiu czion apie tuos mus biežiulius. Nors ir retai mūsų atsitinka atlankyti tėviszkę, vienok kartais gaunu pamatyti kokią nors nedorybę, kuri paskui reikalauja apgarsinimo. Czion paduodu apraszymą pasielgimo mūsų žydelių, idant persergėt ne tiktai vienus pilviszkiečius, bet ir visus savo brolius — lietuvius, kad saugotns nuo žydiszkų nagų.

Geriausį mūsų geradėjai — žydai: ko tiktai reikia, nueik pas žydą ir gausi; ar tau reik druskos, ar tabako ar puodo, gelumbių ar skurų, visko ten gausi, visokių czimezibirių pilni kromeliai, gal tiktai nerasi juose kiaulėms padkavėlių, nes tų da iksziol turbūt nieks nepadarė, nors ir labai but reikalingos, nes vargszės kiaulės žiemos laike užėjusios ant ledo parslysta, iszžirgsta ir net pikta pasidaro žiurint, kaip pamatai ant pasturgalio szlinožiant. Reikia javus pardnot — eik pas žydą, pasiulyk, gal ir paims; reik mokescziai mokėt, o czia nēr pinigų, nueik tik pas žydelį ir gausi. Žyds dėl krikszczionies didei mielaszirdingas — tai tikras geradėjas, tikras jo brolis. Ar gal ne taip, asz jus paklausiu? . . . Žyds ant tavęs visada susimylės ir palukas nedidelias paims: jai ims pinigais, tai tik kokį 20, 30, ar 50 nuoszintį (procentą), bet kam pinigais imt, jis atsiima sau javais, gyvuliais ar taip kokiais nors daigtais. Nereikia nė į miestą pas jį vežt, pats į namus atvažiavęs atsiima, kas jam prigul.

Javais ne kiek ir ima, nes kaipo gedadėjas, tai gėdisi daryt „be palitikės“; ot pasiims kartuką, kitą kviečių, avių koki puskartuką, mat reikia arklį pasisvert, paskui da nuo bobų iszkaulija kokią visztą sausarurę „ant szabo“ ir tai už porą szimtukų ir visi palukai, ar tai pasakysit, kad daug? suvis mažai ima, o czia sviets rėkia, jog žydai siurbia visą žmonių turtą; tai tik tie žmonės kvaili, kad geradėjų nepažįsta! Argi taip iszpultu daryt, argi nereik mums juos penėt ir mylėt, kad neliautu gerą darę? . . .

Bet žyds besigerįdams taip puikiai padaro, jog nė nepasijunti, kaip ukės netenki ir paskęsti skolose. Argi da nepažįsit, jog jis yra geradėju, nes atima nuo žmogaus galvos visokius apie ukę rupesczius? Paveikslą gerumo žydiszkos szirdies aiszkiai matom Galicijoje, kur jų tiesos sulygītos su krikščionių tiesoms ir dabar žydellai tiek ten naudos gyvėtojams pridarė, jog tikisi, kad jaigu da 25 metus tenai taip gaspadoraus, kaip per praėjusius 25 metus, tai jokio toje szalij' nerasim krikščionies ir pasidarys kita Palestina, kita žydų žemė. Jau ir Lietuvoje žydellai pradeda ukėms valdyti vis labyn, nors vyriausybė jau kada tai ketina nedaleist jiems kaimuose gyvėti ir liept persikelt į miestus, bet to niekad neiszpildo, nes turbut žydai moka jų smarkius ketinimus kokių nors budu numalszyt. O dabar ar žinot ką, broliai, užmerkim akis, užsikamszykim drucziai ausis, kad nieko ant jų pikto neiszgirstume, o neužilgo pamatysim puikius vaisius iszsiplatinimo žydpalaikių. Tada pasėmė

lazdą, keliausim į kokią ten „Meriką“ ar „Braziliją“ pasijieszkot sau duonos, nes Lietuvoje bus per angszta. Argi negera roda, argi neverta ją iszpildyt? . . . Bet ką maczys tie pagyrimai dėl žydėlių, da gal kas pamislyt isz teisybės, jog į „Ukiniką“ koks žydpalaikis raszo, tai paskui nenorės da jo ir skaityt.

Žydai į Lietuvą atėjo nuogi kaip pypliai, bet dabar savo rankose tur visą prekystę, o mie stuose ir amatus. Kokiū budu jie taip pralobo? O tai tikt vienoms suktybėms, prigavimais, lupimais, nesvietiszkoms palukoms ir visokioms neteisybėms. Visi žino jų bjaurų pasielgimą, jų neapykantą dėl krikščionių, bet nenor nuo jų gītis ir kitų gelbėt. Pas mus paprastai žyds-skarmalius iszeina isz miesto su tuszcziu maiszeliu ar įsidejęs da kiek adatų, muilo kelis bruselius ir pipirų žiupsnį, kitą, o „ant szabo“ sugryžta su prigrustu maiszu ir vos jį pavelka. Nueis pas vieną ukiniką (žinoma laukia, kada ukiniko nebus namie, nes bobas gal greicziau nusukt), neva parduos kokį daigtą, o gauna pundus skudurų, pakulų, pas kitą bulvių, rugių kokį goreziuką, o maistą tai žinoma visur gauna. Ar tai negers žydo krominiko gyvenimas? Bet jau laikas numest nuo savęs jo jungą. Kodėl, asz jus, mieli broliai, paklausiū, neszelpiat krikščionių, kurie turbut yra artymesniais mus artymais? Kodėl patys apie savę nesirupinat vietoj szelpiti mus neapykantoj laikanczius žydus? . . . Patys paskendę tamsybėse, neperkat knygų dėl savo apsiszvietimo, o žydus tai szelpiat, bet szelpiat neapsimisliję. Pirma szelpkim krikšč-

czionis, o paskui žydus, rupikimės paimti nors dalį prekystės į savo rankas, nes visą sunku antsyk, tai tada žydai nebus mums blėdingi, imsis už kito ko ir pradės teisingiau su mums elgtis.

Pas mus priesz keletą metų buvo kromas kataliko p. V., bet kad perkant pas jį kokius nors daigtus reikėjo brangiau mokėt ne kaip pas žydus neilgai palaikęs kromą įkieszė da pusėtinai savo pinigų ir turėjo mest krominikystą. Žmonės papratę prie derjimo nenorėj pas jį pirkt, „at — sako — kaip nueini pas žydą, tai nors nuleidžia kokią pusę to, ką užsipraszė, o czia tai ar tu derėsi, ar ne, nuleis koki skatiką, kitą ir jai nori, tai imk; tai kasgi gal pirkt“. Mūsų žmonės taip žydelius szelpia, kad po sudegimui Pilviszkių beveik visi pasistatė sau namus ant dviejų gyvenimų (grundų), o subatoms, tai kaip ponai, iszsirėdę į szilkus žirglinėja po miestelį.

Ką virszui minavojau, jog žyds mažai ima palukų javais, ar kitokiais daigtais, tai suvis kas kits atsitinka. Jai jis tiktai tiek imtu, tai but gerai, bet žydelis atvažiuoja imt palukas kas mėnesį, o kits drąsesnis tai kas dvi nedėlias ir net kasnedėl. Tai kiek jis surinks per metus? Kiti žydai žiuri, kada skoliniko javai užderėjo, kada gražų avklį užsiaugino, o tada atvažiavę paima javus ir arklį į skolą, bet kad butum gavęs parduot juos, tai butum gavęs dvigubai ir trigubai pinigų, ne kaip tas geradėjas tau priskaitė. Isz to galim suprast, kokias žydas ima palukas.

Kaip gali nuo žydų atsigt? Reikia 1) dirbti, 2) czėdyti ir 3) saugotis, kaip ugnies ir maro visokių žydiszkų skolų. Jau miestai pilni žydų, kas bus, kaip kaimuose ju privis? Prekystė jų rankose, dėlto rupikimės taisyti kromelius kaimuose ir miestuose, o nemokėdami tam dalyke pasielgt, klauskim turinezių daugiau apszvietimo, o tada tai nors truputį apgalėsime žydus. Szelpkim krikszczionis, užlaikanczius kromus, kaip galėdami, kad turėtu isz ko gyvėt ir nepavargtu. Pas mus ne kas miestelis, bet karcziamų tai apie dvideszimtį, visos laikosi, nė viena nenyksta, o aplinkiniai žmonės skundžiasi ant vargų szios gadynės. Broliai, broliai, ak mieli broliai, apsižiurėkit, ką jums žydai daro ir griebkitės už ginklo priesz juos, pakol da laikas! . . .

Jurgis Laibukas.

Politika.

Nuo pirmos (13) dienos Liepos mėnesio įvesti nauji tarifai (czyžės) ant tavorų, gabenamų į Rusiją isz svetinių žemių. Szitie tarifai tapo szimet dikičiai padidėti. Tarifai jau ne pirmą kart mainosi, jau visi tarifai buvo peržiurėti 1868 metuose — tada buvo uždėti ne perdideli; 1877 metuose buvo paliepta imti tavorus auksu; tokiu budu tada tarifai buvo pakelti ant 30 % (trisdeszimts procentų); 1881 metuose buvo pakelti ant 10 %, 1885 m. dar ant 10 %, o ant nekurių tavorų ant 20 %. Ant nekurių tavorų nuo szių metų palikti tie patys tarifai, ant nekurių truputį sumažinti, o ant didesnės dalies įgabenamų tavorų dikičiai pakelti. Ant daugelio tavorų, iki sziam laikui neapsunkėtų tarifais, szimet uždėti mokesčiai: kaipo antai ant sieros, molio iszdirbinių, akmenų į dulkes

paverstų, ant dzuto (panėsi ant kanapės), ant szilkų ir ant vilnų ir t. t.

Nuo szių metų svetimi tavorai beveik negalės plaukti į Russiją. Kas gi bus? Bus tai; kad vietinei pabirkai nebijodami už rubežinio varžijimosi iszdirbinės žemos vertės tavorus, ims už juos brangei, o žmonės pirks, visi užrubežinei bus perbrangus.

Pabrikantai lobs tokiu budu, dar labiaus, nei anksčiau, o žmonės 100 permokės už tavorus — Tokiu tai bus patekmės tarifų. Dar viena gal buti patekmė. Toki dideli tarifai labiausiai pjauna Prusus, Prusai nežino kur savo tavorų dėti, o czia Russija beveik visai jų tavorų į savo krasztą neperleidžia; užtaigi vis tik del kerszto Prusai nenorės atmainyti czyžes ant javų, eiančių isz Russijos į Prusus; tik aiskus, galima mislyt bažas priverstų juos tai padaryti; paskutiniame mėnesyje maskoliszi pinigai labai nupuolė; ant 100 r. nupuolė 20 markių. Nors toks puolimas pinigų po teisybei nuo kitų priežascių priguli, vienok ir nauji tarifai turbut prieto prisidėjo.

Italija. Ministeris pirmsėdis Italijos Rudini prispirtas nekurių deputatų prisipažino kad susivienijimas Italijos, Austro — Vengrijos ir Vokietijos bus pratęstas toliaus; tai, pasakė Rudini, darosi dėlei praszalijimo karės ir gyvenimo sątaikoj. Negerai tiktai, kad tokia tyka ne ką geresnė už karę; kariumenes szitos trejatas vis didina, iszdavimai ant kuriumenės vis dauginasi, skolas rundai užtraukia vis didesnes, padėjimas žmonių tokiu budu vis sunkinasi —

Vokietija. Prusų ciecorius atlankė Anglijos karalienė, savo vuoszvę. Priemė Londone Prusų ciecorių labai gražiai; kaip kas mislyja, kad ciecorius važinėjo į Angliją, kad pritraukt. Angliją prie trigubinio susivienijimo. Ar tai yra teisybė — sunku pasakyti.

Serbija. Serbijos jaunutis karalius važinėjo į Petrapylį pas maskolių ciecorių Aleksandrą III, į svečius, ir tapo priimtas labai iszkilmingai. Natalijai, motinai Karaliaus, pavelyta pasimatyti Maskolijoje.

Žinios iš visur.

Visi žino, kaip lengva kur nors kad ir toliausiai nukeliauti: užsėdai ant maszinos kaip ant siaubuno (smako) ir viju! nunesz tavę kaip vėjas, ir nē nekrato ir nē netranko: sēdi sau, kaip namie. Užtai žmonės, ar reik, ar nereik skraido geležinkeliais po sviatą ir daugelis apvažiuoja apie visą žemę. Ir kaip jums rodos, ar ilgai jie važiuoja apie žemę? Pirmiau koliai ne buvo geležinkelių ir garlaivių, dėl to reikdavo kelių deszimčių metų o dabar gana kelių deszimčių dienų.

Pernai viena merga Bly susikirto iš laižybų, jog apvažiuos apie žemę per 75 dienas ir 6 valandas, ir laižybas pelnė. Tokios laižybos atsitinka labai tankiai ir ne suvis dyvinas, nes kelionę atlieka žmoniszkai. Bet nuo nekurio laiko kuo tolyn, tuo tankyn atsitinka kelionės ne suvis žmoniszkos.

Tai neseniai vens apsiēmė iš Paryžiaus ateiti į Maskvą ant medinių kojų. Bet szits tur but laižybų nelaimės nes sugavo jį kad kaip nieks nemato, medines kojas paėmęs į rankas eina kaip ir visi žmonės ant savo kojų, o da kaip kada ir kelias mylias ir geležinkeliu nuvažiuoja. Dabar nekuris ponas Droz, prancuzas, apsimą apie visą žemę pėkszczias apeiti ir taip: iš Paryžiaus per Vokietiją, Maskvą, Siberiją iki Kamczatkai, ten laivu pervażiuos mares; per visą Ameriką iki New-Jorkui vėl pėkszczias, o iš ten per mares vėl laivų iki Prancuzijai. Kelionę tą apsimą atlikti per 250 dienų ir stato iš savo pusės 10,000 frankų. Nekuris gi gventojas Marsilijos rengėsi važiuoti į Paryžių užkinkęs į vežimėlį szunį. Kits gi nori atlikti neilgą kelionę pasikinkęs porą kiaulių, jaigu gerai seksis, tai važiuosiąs iš Tuluzos į Paryžių, bet jau szeszeta kiaulių užkinkysiąs.

Lotyniszkas priežodis sako, kad žmogus žmogui yra vilku. Ir teisybė: nē vieni gyvuliai taip tarp savęs nesipjauja, kaip žmonės. Anglijonai išzrokavo, kad nuo tukstanczio metų priesz užgimimą Kristaus

iki sziam laikui nebuvo nė vieno meto, kuris but apsėjęs be karės (vainos); kokioj' nors szalij' kas met atsitinka kokia nors karė; taip kad per kiekvieną szimtmetį maždaug iszpjauja 40 milijonų jaunų vaikinų nuo 20 iki 30 metų amžiaus. O da tur but to negana, nes daugelis stengiasi padaryti naujus įrankius dėl greitesnio žmonių pjovimo. Taip neseniai vokietys Nordenfeld padarė revolverį, kuris per vieną minutę gali padaryti 660 szuvių.

Bet ne stoka ir naudingų iszradimų. Vienu isz tokių yra spyna pono Žago (Jagot), kuri gali atneszti didelę naudą įpacz pakelevingiems; spyna yra maža, taip kad lengvai ją gali neszioti kiszeniuje, ji naudinga tuom, jog lengvai ir greit ją gali pritaikyt prie visokių durių ir durelių, o važiuodams toliaus, greit gali ją nuo durių nuimt ir kitur nuvažiavęs pritaikyt.

Garsingas gi Edisonas, iszradėjas kalbancios maszinos, vadinamos fonograf, padarė prietaisą nuo apsigynimo nuo vagių. Duris ir langus dratais sujungia su tam tyczia padaryta maszina, kaip kad atidarant duris ar langus, ta maszina ima loti ir staugti, kaip gauja szunų, ir vagys turi bėgti szalin, nes jau nieko ne gali pelnyti, nes toks riksmas turi prikelti isz miego namiszkius, kad ir drucziausiai miegotu.

Porą mėnesių atgal tarpu Londono, Paryžiaus ir Marsilijos tapo padarytas telefonas. Telefonas yra tai prietaisa, su pagelba kurios galima isztolo par dratą susisznėkti. Jis panaszus ant telegrafo, tikt kad telegrafu susisznėka rasztu, o par telefoną tiesog dratu persiunczia balsą, taip kad par telefoną galima isz tolo pasikalbėti. — Isz pradziu telefoną vartojo tikt ant kelių viorstų tolio, o dabar taip jį pagerimo, kad par jį galima susisznėkti už kelių szimtų milių, kaip parodo naujai įtaisytas telefonos tarp augszcziaus minėtų miestų. Yra tai daug toliau nekaip isz Varszavos į Peterburgą, o vienok balsas nueina suvis aiszkliai, taip kad Paryžiaus teatre dainavo ir muzika grajijo, o Londone aiszkliai buvo girdėti.

Mozuras.

Turgavietės.

Prekės javų buvo:

Kviečiai: New-Yorke 124—125, Londone 128 $\frac{1}{2}$ —150, Marsylijoje 133—144 $\frac{1}{2}$, Berlyne 139 $\frac{1}{2}$, Karaliaucziuje 149—152 $\frac{1}{2}$, Odessoje 98—114 kp. už pūdą; Varszavoje 750—835 kp. už kartį.

Rugiai: Londone 97, Berlynė 95 $\frac{1}{2}$, Karaliaucziuje 91 $\frac{1}{2}$, Rygoje 145—150, Liepojuje 150 Odessoje 105—118 kp. už pūdą; Varszavoje 118—120 $\frac{1}{2}$ kp. už pūdą.

Avižos: Londone 97—119, Marsylijoje 86 $\frac{1}{2}$, Berlyne 100—112, Karaliaucziuje 80, Rygoje 73—81, Liepojuje 72—81, Odessoje 62—70 kp. už pūdą; Varszavoje 225—315 kp. už kartį.

Miežiai: Londone 89 $\frac{1}{2}$ —90, Marsylijoje 82 $\frac{1}{2}$, Berlyne 83 $\frac{1}{2}$ —92, Karaliaucziuje 80 $\frac{1}{2}$, Rygoje 72—77, Liepojuje 74—80, Odessoje 66—70 kp. už pūdą; Varszavoje 420—500 kp. už kartį.

Žirniai: Rygoje 116—119, Liepojuje 111—115 kap. už pūdą.

Sėmenys: Rygoje 138—145, Liepojuje 133—134 kap. už pūdą.

Turgaus prekė Tilžėje ir Klaipėdoje.

Už 100 svaru:

Tilžėje: Kviečiai 11.80—12.40 Mk., rugiai 11.50—12.00, miežiai 8.00—8.50, avižos 7.80—8.00, žirniai balt. 8.50—9.00, žirniai rain. 8.50—9.00, sėmenys (už naująjį šepelį) 10—11 mk.

Klaipėdoje: (už naująjį šepelį) kviečiai 9.50—10.00 rugiai 8.50—9.00, miežiai 6.00—6.50, avižos 4.30—4.60, žirniai balt. 8—8.50, žirniai rain. 8—8.50 mk.

Lietuvos ukininku

Kalendorius

jau yra gatavas ir parsiduoda Varpo bei Ukiniko rėdystėje, pas

M. Janku,
Tilžeje.

Italpa: Žodis į Lietuvos ukinikus, Pulvis. — Lapės gimine, K. Ob. — Sznekos apie žemę, sanle, mėnesi ir žvaigždes, Antanulis — Lietuvos istorija, Lietuvos vaikas. — Prisiegdituju sudas, Girinikas — Apie vyna isz uogu J. K. S. — Apie kadugius ir nauda isz ju, Jurgis Laibukas — Žinios isz Lietuvos, Jurgis Laibukas — Politika. — Žinios isz visur — Turgavietės. — Apgarsinimai.

Atsakantis rėdytojis: Martynas Jankus, Bitėnuose per Lompė.
Spausdītą pas Martyną Janką, Tilžėje.